

**PRZEDMIOTOWY SYSTEM OCENIANIA
Z WIEDZY O SPOŁECZEŃSTWIE
DLA KLASY VIII
SZKOŁY PODSTAWOWEJ NR 2
IM. JANA PAWŁA II W WĘGROWIE**

Obowiązujący od 1.09.2018 r.

Podstawa prawna do opracowania Przedmiotowych Zasad Oceniania;

1. Rozporządzenie MEN z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych (Dz. U. poz. 843).
2. Rozporządzenie MEN z dnia 30. 04. 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach.
3. Rozporządzenie MEN z dnia 14. 02. 2017 r
4. Program nauczania ogólnej wiedzy o społeczeństwie w klasie VIII szkoły podstawowej, autorstwa Iwony Janickiej, Arkadiusza Janickiego, „Dziś i jutro”, Nowa Era.
5. Statut Szkoły
6. Podstawa programowa.

Cele ogólne oceniania;

1. Rozpoznanie przez nauczyciela poziomu i postępów w opanowaniu przez ucznia wiadomości i umiejętności w stosunku do wymagań programowych.
2. Informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i postępach w tym zakresie.
3. Pomoc uczniowi w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju i motywowanie go do dalszej pracy.
4. Dostarczenie rodzicom lub opiekunom informacji o postępach, trudnościach i specjalnych uzdolnieniach ucznia.
5. Umożliwienie nauczycielom doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.
6. Dostarczenie nauczycielowi informacji zwrotnej na temat efektywności jego nauczania, prawidłowości doboru metod i technik pracy z uczniem.

Przedmiotowy system oceniania uwzględnia;

1. Informacje, jakie umiejętności nabyte na przedmiocie wiedza o społeczeństwie będą podlegały ocenie.
2. Formy i metody sprawdzania wiedzy i umiejętności
3. Sposoby dokumentowania osiągnięć uczniów.
4. Sposób ustalania oceny semestralnej i rocznej;
5. Kryteria ocen zawierające wymagania na daną ocenę śródroczną i roczną.
6. Tryb i warunki uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej.
7. Kontrakt między nauczycielem a uczniem.
8. Zakres dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających z programu nauczania do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.
9. Zasady informowania rodziców i uczniów o osiągnięciach uczniów w nauce

Przedmiotem oceniania są;

1. Wiadomości -wiedza przedmiotowa.
2. Postawa ucznia i jego aktywność oraz dyscyplina pracy.

Formy i metody sprawdzania wiedzy i umiejętności;

1. Ocenianiu podlegają następujące formy pracy ucznia:
sprawdziany (testy), kartkówki, wypowiedzi ustne, wypowiedzi pisemne, aktywność na lekcji, praca w grupach ,praca domowa, prace dodatkowe,

Sprawdzian (test) - to określenie stopnia opanowania materiału z zakresu całego działu programowego. Sprawdzian powinien być poprzedzony powtórzeniem, zapowiedziany na tydzień przed wyznaczonym terminem i zapisany w dzienniku. Nauczyciel zapowiadając sprawdzian podaje jednocześnie zakres obowiązującego materiału. Obowiązkiem ucznia jest przystąpienie do sprawdzianu. Nie zaliczenie przez ucznia sprawdzianu ma wpływ na ocenę śródroczną lub roczną. Nauczyciel jest zobowiązany do oddania sprawdzonych i ocenionych prac kontrolnych, sprawdzianów i kartkówek najpóźniej dwa tygodnie po ich przeprowadzeniu. W trakcie sprawdzianów, uczeń zobowiązany jest do zachowania szczególnej dyscypliny. W przypadku kontaktowania się uczniów między sobą w czasie pisania nauczyciel ma prawo do obniżenia oceny lub wystawienia oceny niedostatecznej.

Zasady ustalania oceny ze sprawdzianu, testu i kartkówki;

- a) 100% - ocena celująca;
- b) 90% - 99% - ocena bardzo dobra;
- c) 75% - 89% - ocena dobra;
- d) 50% - 74% - ocena dostateczna;
- e) 30% - 49% - ocena dopuszczająca;
- f) 0% - 29% - ocena niedostateczna.

Kartkówka (10-15 minut)- to rodzaj pracy pisemnej sprawdzającej stopień przyswojenia materiału z ostatnich trzech lekcji lub określonego zakresu tematycznego wyznaczonego przez nauczyciela. Stosuje się ją przynajmniej raz w danym dziale, bez konieczności wcześniejszej powtórki i zapowiedzi.

Nie zaliczenie przez ucznia kartkówki ma wpływ na ocenę śródroczną lub końcowo- roczną. Nie podlegają poprawie, o pisaniu kartkówki przez ucznia w przypadku jego losowej nieobecności lub choroby decyduje nauczyciel.

Odpowiedź ustna - nauczyciel ma prawo do sprawdzenia wiedzy ucznia w formie ustnej z trzech ostatnich jednostek lekcyjnych lub określonego zakresu tematycznego wyznaczonego przez nauczyciela

Praca na lekcji – nauczyciel może ocenić aktywność ucznia na lekcji. Systematyczność pracy na lekcji ucznia można oceniać znakiem plus (+), znakiem minus (-). Z 3 kolejno uzyskanych znaków (+) uczeń otrzymuje ocenę bardzo dobrą. Jednorazowo podczas lekcji nauczyciel może wystawić ocenę z aktywności – celującą lub bardzo dobrą za szczególny udział w lekcji.

Praca domowa, zeszyt przedmiotowy -obowiązkiem ucznia jest systematycznie (czytelne i estetyczne) prowadzenie notatek w zeszycie przedmiotowym i odrabianie prac domowych. Uczeń, który był nieobecny na lekcji lub kilku lekcjach ma obowiązek nadrobić wszystkie notatki i prace domowe w zeszycie przedmiotowym w ciągu tygodnia. Przy sprawdzaniu prac domowych ocenie podlegają: pomysłowość rozwiązania, poprawność rzeczowa ,umiejętność prezentacji w przypadku prac ustnych), zgodność z poziomem wymagań.

Uczeń ma prawo w czasie jednego semestru jeden raz zgłosić brak pracy domowej. Każde kolejne niewywiązanie się z obowiązków skutkuje uwagą wpisywaną do zeszytu wychowawcy klasy.

Prace dodatkowe (referat ,projekt , album, praca plastyczna, plansze, gazetki) - jest samodzielną pracą ucznia, który korzystając z różnych źródeł informacji dokonuje opracowania danego zagadnienia, a następnie prezentuje efekty swojej pracy na forum klasy. Nauczyciel może zadać uczniowi kilka pytań z zakresu referowanego materiału. Nauczyciel przynajmniej dwa razy w semestrze proponuje uczniom pracę dodatkową.

Przy ocenie prac dodatkowych brane są pod uwagę następujące elementy; zawartość merytoryczna, pomysłowość, estetyka pracy, sposób przekazania wiedzy, różnorodność źródeł do których dotarł uczeń. Prace dodatkowe oceniane są w skali: celujący, bardzo dobry, dobry lub za pomocą plusów.

Udział w konkursach

Uczniowie, którzy biorą udział w konkursach historycznych i otrzymali przynajmniej 70% punktów możliwych do zdobycia otrzymują ocenę celującą (ocenie bieżące).

Jeśli uczeń zostaje laureatem lub finalistą w konkursie historycznym na szczeblu ogólnopolskim lub wojewódzkim może uzyskać ocenę śródroczną i końcowo –roczną celującą pod warunkiem uzyskiwania odpowiednich ocen cząstkowych.

Sposoby dokumentowania osiągnięć uczniów:

1. Osiągnięcia ucznia są notowane w dzienniku za pomocą następujących oznaczeń:
sprawdzian lub S,
odpowiedź ustna lub O
kartkówka lub K,
praca domowa lub PD,
tekst źródłowy lub TZ,
aktywność lub A,
prace dodatkowe lub D
2. Uczeń jest poinformowany o ocenie w chwili jej wystawienia.
3. W ocenianiu stosuje się następującą skalę:
6 - celujący
5 - bardzo dobry
4 - dobry
3 – dostateczny
2 - dopuszczający
1 – niedostateczny
4. Oceny cząstkowe w dzienniku wyrażane są cyfrą w skali 1-6.
5. W ciągu semestru przy jednej godzinie tygodniowo- uczeń powinien uzyskać przynajmniej trzy oceny, w przypadku dwóch godzin tygodniowo minimum cztery oceny.
6. Oceny ze sprawdzianów i kartkówek wpisywane są kolorem czerwonym.

Sposób ustalania oceny śródrocznej i rocznej;

1. Przy wystawianiu oceny śródrocznej i rocznej brane są pod uwagę oceny uzyskane ze wszystkich form aktywności.
2. Nauczyciel wystawia ocenę śródroczną lub roczną dokonując zestawienia osiągnięć i postępów ucznia.
3. Przy ustalaniu oceny semestralnej i końcowo rocznej nauczyciel bierze pod uwagę stopnie ucznia z poszczególnych obszarów działalności według następującej kolejności:
sprawdziany,
odpowiedzi ustne i kartkówki,
aktywność na zajęciach,
prace domowe ,
prowadzenie zeszytu przedmiotowego ,
prace dodatkowe.
4. Ocena semestralna wystawiana jest za pracę ucznia w całym okresie.
5. Przy wystawianiu oceny rocznej bierze się pod uwagę I i II okres roku szkolnego.
6. Oceny nie ustala się jako średniej arytmetycznej obu semestrów.
7. Ocena semestralna powinna być zbudowana z minimum: 3 ocen
8. Nauczyciel ma obowiązek, na prośbę ucznia lub rodzica, uzasadnić wystawioną ocenę.
9. Ocena klasyfikacyjna wyrażona jest słownie wg skali: celujący, bardzo dobry, dobry, dostateczny, dopuszczający, niedostateczny.
10. Każdej ocenie towarzyszy komentarz ustny wskazujący mocne i słabe strony jego pracy.

11. Wymogi na poszczególne oceny:

Ocenę niedostateczną otrzymuje uczeń, który:

nie opanował treści koniecznych,
ma bardzo poważne braki w podstawowych wiadomościach i umiejętnościach, uniemożliwiające dalszą naukę,
nie przejawia chęci przyswajania nowych wiadomości i współpracy z nauczycielem,
nie prowadzi systematycznie zeszytu przedmiotowego,
notorycznie nie odrabia pracy domowej.

Ocenę dopuszczającą otrzymuje uczeń, który:

wykazuje elementarną znajomość pojęć, ma duże braki w podstawowych wiadomościach, lecz z pomocą nauczyciela potrafi je nadrobić, wykonuje typowe zadania o niewielkim stopniu trudności, przejawia gotowość i chęć do przyjmowania nowych wiadomości i współpracy z nauczycielem, stara się prowadzić zeszyt przedmiotowy oraz zeszyt ćwiczeń, stara się czytać zagadnienia zawarte w podręczniku i wyróżnia fakty najistotniejsze, rzadko odrabia zadania domowe.

Ocenę dostateczną otrzymuje uczeń, który:

opanował treści przewidziane w programie nauczania na poziomie podstawowym, rozwiązuje i wykonuje typowe zadania o podstawowym stopniu trudności i niewielkim stopniu złożoności, zna podstawowe pojęcia
posiada znajomość podstawowej wiedzy, próbuje porównywać, selekcjonować i klasyfikować fakty i informacje, wykazuje minimalną aktywność na lekcji, odrabia prace domowe, poprawnie prowadzi zeszyt przedmiotowy.

Ocenę dobrą otrzymuje uczeń, który:

potrafi samodzielnie pracować z podręcznikiem, materiałem źródłowym i wykonuje zadania o średnim stopniu trudności i złożoności, rozwiązuje typowe problemy z wykorzystaniem informacji z różnych źródeł wiedzy, efektywnie współpracuje w zespole i dość aktywnie pracuje w grupie, bierze udział w dyskusjach, wymianie poglądów.

Ocenę bardzo dobrą otrzymuje uczeń, który:

opanował pełny zakres wiedzy i umiejętności określony programem nauczania wiedzy o społeczeństwie w danej klasie, sprawnie posługuje się wiadomościami,
rozwiązuje samodzielnie problemy, potrafi samodzielnie interpretować i wyjaśniać fakty i zjawiska społeczne, posiada uporządkowaną wiedzę na temat problemów społecznych i gospodarczo- politycznych, potrafi zastosować posiadaną wiedzę w ocenie bieżących wydarzeń, umiejętnie analizuje teksty źródłowe, umie bronić swoich poglądów, a także potrafi dochodzić do porozumienia w kwestiach spornych, wnosi twórczy wkład w realizowane zagadnienia.

Ocenę celującą otrzymuje uczeń, który:

w wysokim stopniu opanował treści programowe, rozszerzając swoją wiedzę o wiadomości wykraczające poza granice danej klasy,
umie formułować oryginalne wnioski, hierarchizować i selekcjonować nabytą wiedzę, bierze udział i osiąga sukcesy w konkursach przedmiotowych,
samodzielnie i twórczo rozwija swoje zainteresowania,
warunkiem uzyskania oceny celującej semestralnej oraz końcowo rocznej jest posiadanie przez ucznia najwyższych ocen ze sprawdzianów 6 oraz 5.

Tryb i warunki uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej;

1. Na 14 dni przed posiedzeniem rocznej rady klasyfikacyjnej uczniowie i ich rodzice zostaną poinformowani na piśmie o przewidywanych ocenach dla dziecka.
2. Rodzice uczniów, którzy zagrożeni są oceną niedostateczną z przedmiotu, poinformowani zostaną przez wychowawców o w/w ocenie miesiąc przed radą klasyfikacyjną w formie pisemnej lub w przypadku nieobecności za pośrednictwem poczty.
3. Uczeń ma prawo poprawić przewidywaną roczną ocenę klasyfikacyjną z przedmiotu o ile nauczyciel przedmiotu wyrazi zgodę.
4. Ocenę można poprawić o jeden stopień przystępując do testu sprawdzającego. Materiał o testu sprawdzającego obejmuje program z całego roku(wiedza i umiejętności).

Kontrakt z uczniami

1. Każdy uczeń jest oceniany zgodnie z zasadami zawartymi w Statucie Szkoły ze szczególnym zwróceniem uwagi na szacunek ucznia do przedmiotu oraz odpowiednie zachowanie na lekcji.
2. Każdy uczeń zna kryteria oceniania.
3. Przedmiotem oceniania są różne formy aktywności uczniów.
4. Każdej ocenie towarzyszy komentarz ustny wskazujący mocne i słabe strony jego pracy.
5. Sprawdziany są obowiązkowe.
6. Sprawdziany podsumowujące poszczególne działy, poprzedzone są lekcją powtórzeniową z podaniem zakresu materiału, zapowiedziane z co najmniej tygodniowym wyprzedzeniem.
7. Jeżeli uczeń nie był na sprawdzianie z przyczyn losowych obowiązek napisania lub zaliczenia odpowiedzi ustną (sposób zaliczenia określa nauczyciel) w ciągu tygodnia od daty powrotu do szkoły.
8. Uczeń ma prawo poprawić ocenę ze sprawdzianu niedostateczną w ciągu dwóch tygodni. Do dziennika obok oceny uzyskanej poprzednio wpisuje się ocenę poprawioną.
9. Podczas poprawy i pisania sprawdzianów w drugim terminie obowiązują te same kryteria, co w pierwszym terminie.
10. Kartkówki (10 - 15 min.) obejmujące zakres materiału z trzech ostatnich lekcji(niezapowiedziane) lub wyznaczonego zakresu materiału(zapowiedziane).
11. Wszelkie sprawdziany i inne prace pisemne nauczyciel przechowuje w teczce do końca roku szkolnego.
12. Rodzice mają prawo wglądu do prac uczniów podczas wywiadówek , dni otwartych i indywidualnych spotkań.

13. Uczeń ma prawo, ale i obowiązek zgłoszenia nieprzygotowania się do lekcji /należy rozumieć zarówno przygotowanie ustne, brak pracy domowej, jak i brak zeszytu przedmiotowego/. Ma prawo zgłosić nieprzygotowanie 1 raz w okresie na początku każdych zajęć. Kolejne nieprzygotowanie do lekcji pozwala nauczycielowi postawić ocenę niedostateczną. Próba oszukania nauczyciela upoważnia go do postawienia uczniowi niedostatecznej. Nie dotyczy to ustalonych wcześniej sprawdzianów oraz zapowiedzianych lekcji powtórzeniowych i zapowiedzianych kartkówek.
14. Nie ocenia się ucznia po dłuższej usprawiedliwionej nieobecności. Jednak uczeń ma obowiązek uzupełnić notatki i wiadomości z lekcji na których był nieobecny.
15. Nie wystawia się ocen za odpowiedzi ustne, nie przeprowadza sprawdzianów, kartkówek bezpośrednio po całodniowej lub kilkudniowej wycieczce.
16. Każdy uczeń ma prawo prosić nauczyciela o dodatkowe wyjaśnienie niezrozumiałego tematu lekcji i do dodatkowej pracy domowej.
17. Jeżeli uczeń będzie nieobecny na lekcji, jest zobowiązany do samodzielnego uzupełnienia braków /notatki lekcyjnej i zadanej pracy domowej/.
18. Uczeń ma obowiązek systematycznie pracować na lekcjach i w domu /ma obowiązek przeczytania danego tematu lekcji z podręcznika/.
19. Uczeń, który opuścił więcej niż 50% zajęć lekcyjnych nie może być klasyfikowany.
20. Uczniowie nie mogą w zeszytach przedmiotowych i na sprawdzianach pisać flamastrami i czerwonym długopisem (zastrzeżonym dla nauczyciela), a na sprawdzianach używać korektorów.
21. W stosunku do ucznia, u którego stwierdzono specyficzne trudności w uczeniu się lub deficyty rozwojowe (uniemożliwiające sprostanie wymaganiom edukacyjnym wynikającym z realizowanego programu nauczania) potwierdzone pisemną opinią poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej upoważnionej poradni specjalistycznej, nauczyciel dostosowuje wymagania edukacyjne w porozumieniu z jego rodzicami, pedagogiem szkolnym oraz nauczycielem wychowawcą.

Sposoby informowania rodziców i uczniów o osiągnięciach uczniów w nauce.

1.Uczniowie uzyskują informację na temat postępów w nauce poprzez:

Nauczyciel na pierwszej lekcji wiedzy o społeczeństwie w roku szkolnym zapoznaje uczniów z PSO, informacja ma postać ustną i dotyczy:

- wymagań edukacyjnych niezbędnych do uzyskania poszczególnych ocen
- kryteriów oceniania
- form i narzędzi sprawdzania wiadomości i umiejętności
- częstotliwości sprawdzania i oceniania
- minimalnej liczbie ocen z przedmiotu
- zasady wystawiania ocen semestralnych i rocznych
- zasady poprawiania ocen
- zasady dotyczące zaliczenia sprawdzianu, na którym uczeń nie był
- informacji o konsultacjach, na których uczeń i rodzice mogą uzyskać pomoc ze strony nauczyciela

- warunkach i trybie uzyskania wyższej niż przewidywana ocenie z danych zajęć edukacyjnych.

Omawianie wszystkich testów, sprawdzianów, kartkówek oraz wybranych prac domowych .
Komentarze w formie ustnej.

2. Rodzice uzyskują informacje na temat postępów ich dziecka w nauce z wiedzy o społeczeństwie poprzez: kontakt bezpośredni: spotkania z rodzicami (wywiadówki), dni otwarte, rozmowy indywidualne ,
kontakt pośredni: rozmowa telefoniczna, zapisy w zeszytach przedmiotowym, korespondencja listowna.

Plan wynikowy do wiedzy o społeczeństwie dla klasy 8 szkoły podstawowej

Temat	Wymagania na poszczególne oceny				
	Dopuszczająca [2]	Dostateczna [3]	Dobra [4]	Bardzo dobra [5]	Celująca [6]
	Uczeń potrafi:				
1. Człowiek w społeczeństwie	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe potrzeby człowieka; - wymienić osoby [podmioty, instytucje], które mają wpływ na rozwój młodego człowieka; - podać przykłady ról społecznych; - podać przykłady norm społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe kategorie potrzeb człowieka; - podać przykłady oddziaływania rodziny, szkoły i rówieśników na postawy i zachowania jednostki; - wymienić podstawowe społeczne oczekiwania wynikające z pełnienia roli dziecka i ucznia; - podać przykłady norm społecznych obowiązujących 	<ul style="list-style-type: none"> - dopasować wskazane potrzeby do właściwych kategorii; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy potrzebami naturalnymi a społecznymi człowieka; - wyjaśnić znaczenie słowa <i>socjalizacja</i>; - wyjaśnić, jaką rolę w procesie socjalizacji odgrywa rodzina; - porównać społeczne oczekiwania dotyczące pełnienia roli 	<ul style="list-style-type: none"> - dostrzec i przedstawić zależności pomiędzy procesem zaspokajania potrzeb a rozwojem człowieka; - przedstawić czynniki mające wpływ na samoocenę człowieka; - rozpoznać i dopasować wskazane normy społeczne do właściwych kategorii; - przedstawić pozytywne i negatywne wzorce zachowań funkcjonujące 	<ul style="list-style-type: none"> - przewidzieć konsekwencje braku zaspokojenia poszczególnych potrzeb człowieka; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy normami formalnymi a nieformalnymi; - na wybranych przykładach dokonać analizy sytuacji, w której dochodzi do konfliktu ról społecznych [wskazać przyczyny,

		<p>w wybranych społecznościach, np. w rodzinie, szkole.</p>	<p>dziecka i rodzica oraz ucznia i nauczyciela;</p> <ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady konfliktu ról społecznych; - wymienić podstawowe kategorie norm społecznych. 	<p>w swoim środowisku rówieśniczym;</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonać autorefleksji, wskazać swoje mocne i słabe strony; - na wybranych przykładach [tekst, ilustracja] dostrzec konflikt ról społecznych; - wskazać przyczyny i skutki nieprzestrzegania przez jednostkę norm społecznych. 	<p>konsekwencje, sposoby rozwiązania problemu];</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawić problem przestrzegania norm społecznych w swoim środowisku [ocena zjawiska, dostrzeganie problemów i zagrożeń, wskazywanie przyczyn i konsekwencji].
<p>2. Grupy społeczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady grup społecznych; - podać przykłady konfliktów społecznych; - wymienić podstawowe sposoby rozwiązywania konfliktów w grupie rówieśniczej i w szkole. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe cechy grup społecznych; - określić, jakim rodzajem grupy jest grupa koleżeńska; - wymienić grupy społeczne, do których należy; - wymienić typowe konflikty występujące w szkole i grupie rówieśniczej; - podać przykłady postaw/zachowań jednostek wobec konfliktu; - wymienić podstawowe 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznać poszczególne rodzaje grup społecznych; - wskazać cechy grupy nastawionej na realizację zadania, typowego dla społeczności uczniowskiej; - podać przykłady korzyści i zagrożeń wynikających z bycia w grupie; - podać przykłady zasad efektywnej współpracy; - wskazać dobre i złe strony poszczególnych postaw wobec konfliktu; 	<ul style="list-style-type: none"> - dopasować właściwe cechy do podanych grup społecznych; - rozpoznać sytuacje, w których łamane są zasady efektywnej współpracy w grupie; - porównać konsekwencje przyjęcia określonych postaw wobec sytuacji konfliktowej dla jednostki i społeczeństwa; - porównać różne sposoby rozwiązywania konfliktów, wskazać ich dobre i złe 	<ul style="list-style-type: none"> - porównać cechy grup nastawionych na realizację różnych typów zadań; - dokonać analizy konkretnej sytuacji konfliktowej [wskazać strony konfliktu, przejawy, przyczyny i konsekwencje społeczne konfliktu; zaproponować sposoby rozwiązania konfliktu, uzasadnić wybór sposobu rozwiązania konfliktu].

		sposoby rozwiązywania konfliktów społecznych.	- rozpoznać typowe sposoby rozwiązywania konfliktów; - wymienić warunki prowadzenia skutecznych negocjacji.	strony; - uzasadnić wybór metody rozwiązywania konfliktu społecznego.	
3. Komunikacja i autoprezentacja	- wymienić podstawowe zasady skutecznej komunikacji; - odróżnić nadawcę od odbiorcy komunikatu; - podać przykłady sytuacji, w których młody człowiek powinien zachować się asertywnie [zachować dystans, sprzeciwić się].	- wymienić podstawowe rodzaje komunikacji; - podać przykłady komunikatów niewerbalnych; - wymienić czynniki utrudniające wystąpienia publiczne; - wymienić podstawowe cechy postawy asertywnej.	- wyjaśnić, czym różni się przekaz werbalny od niewerbalnego; - wyjaśnić, jaką rolę pełni komunikacja niewerbalna; - określić nadawcę i odbiorcę przedstawionego komunikatu; - wymienić zasady, których należy przestrzegać w wystąpieniach publicznych; - zastosować w praktyce zasady skutecznej komunikacji, np. w wystąpieniu na forum klasy; - rozpoznać postawy asertywne oraz postawy uległości, agresji i manipulacji.	- odczytać znaczenie i rolę komunikatów niewerbalnych w zaprezentowanych wystąpieniach publicznych; - zastosować wybrane komunikaty niewerbalne w wystąpieniu publicznym; - wyjaśnić, czym się różni debata od dyskusji; - dostrzec i opisać przykłady łamania zasad dobrej komunikacji; - wyjaśnić, czym się różni postawa asertywna od postaw: uległości, agresji i manipulacji. - stosować w praktyce warunki asertywności.	- dokonać krytycznej analizy przekazu informacyjnego, np. reklamy [wykorzystać środki perswazyjne, przejawy i sposoby manipulacji, wykorzystane komunikaty niewerbalne]; - dokonać krytycznej analizy postaw uznawanych za asertywne pod kątem przestrzegania zasad asertywności; - zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] akcję społeczną propagującą postawy asertywne i zasady asertywności.
4. Życie rodzinne	- podać przykłady więzi łączących	- wymienić cechy rodziny jako grupy	- wyjaśnić, w jaki sposób rodzina	- wskazywać przykłady [rozpoznać	- zaplanować [przeprowadzić / wziąć

	<p>członków rodziny; - wymienić podstawowe oczekiwania społeczne wobec poszczególnych członków rodziny [dzieci, rodziców].</p>	<p>społecznej; - wymienić potrzeby młodych ludzi, które zaspokaja rodzina; - wymienić rodzaje współczesnych rodzin; - wymienić podstawowe prawa i obowiązki dziecka w rodzinie; - wymienić podstawowe wartości kształtujące życie rodzinne; - wymienić podstawowe problemy zagrażające prawidłowemu funkcjonowaniu współczesnych polskich rodzin.</p>	<p>przyczynia się do zaspokajania potrzeb człowieka; - podać nazwy poszczególnych funkcji rodziny; - porównać cechy różnych typów rodzin / rozpoznać poszczególne typy rodziny; - wymienić czynniki sprzyjające zacieśnieniu więzi rodzinnych; - wymienić instytucje wspierające rodziny w realizacji swoich funkcji oraz formy pomocy rodzinie.</p>	<p>sytuacje] realizacji przez rodzinę poszczególnych funkcji; - rozpoznawać sytuacje nieprawidłowego realizowania przez rodzinę swoich funkcji; - wyjaśnić, jak na poszczególnych etapach życia jednostki, zmienia się rola rodziny w procesie socjalizacji; - wskazać zależności pomiędzy systemem wartości a zasadami funkcjonowania rodziny.</p>	<p>aktywny udział] działanie [projekt społeczny] propagujący na terenie szkoły lub społeczności lokalnej wybrane wartości kształtujące życie rodzinne; - zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie propagujące wiedzę na temat instytucji wspierających rodzinę i form pomocy rodzinie.</p>
<p>5. Edukacja i praca</p>	<p>- wymienić podstawowe zadania szkoły, - wymienić poszczególne typy szkół tworzących strukturę szkolną w Polsce, - wymienić podstawowe prawa i obowiązki uczniów, - wymienić osoby, u których może szukać pomocy, w przypadku naruszenia praw ucznia.</p>	<p>- wymienić funkcje, które pełni szkoła, - odczytać ze schematu podstawowe informacje dotyczące struktury polskiego szkolnictwa, - przedstawić różne warianty kontynuowania edukacji po ukończeniu szkoły podstawowej; - określić, kto tworzy samorząd</p>	<p>- wymienić działania za pomocą, których szkoła realizuje poszczególne funkcje; - przedstawić wady i zalety wyboru poszczególnych wariantów dalszej edukacji; - zaplanować swoją dalszą edukację pod kątem przyszłej aktywności zawodowej [preferencji</p>	<p>- zhierarchizować funkcje szkoły, - określić, jaki wpływ na rozwój i przyszłość młodego człowieka wywiera szkoła; - wyjaśnić, jakich umiejętności oczekuje współczesny rynek pracy; - wymienić czynniki umożliwiające odniesienie</p>	<p>- zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie propagujące ideę samorządności uczniowskiej; - zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie informujące społeczność szkolną, o sposobach dochodzenia</p>

		<p>szkolny, - wymienić formy organizacji życia szkolnego.</p>	<p>zawodowych] ; - scharakteryzować poszczególne formy życia szkolnego [organizacja, zadania, formy działania], - rozpoznać przypadki naruszania praw ucznia.</p>	<p>sukcesu edukacyjnego i zawodowego; - ocenić pracę samorządu szkolnego / podejmowane przez niego działania i formy pracy; - ocenić i uzasadnić swoją aktywność [pracę] w ramach samorządu szkolnego.</p>	<p>swoich praw w szkole.</p>
<p>6. Ekonomia na co dzień</p>	<p>- odróżnić dochody rodziny od wydatków; - wymienić podstawowe wydatki i źródła dochodów typowego gospodarstwa domowego; - wymienić podstawowe prawa przysługujące konsumentowi.</p>	<p>- wymienić podstawowe zasady konstruowania budżetu domowego; - wymienić rodzaje źródeł dochodów gospodarstwa domowego; - wymienić podstawowe zasady prawidłowo skonstruowanego budżetu domowego; - podać przykłady łamania praw konsumenta; - wypełnić typowy formularz reklamacyjny.</p>	<p>- ocenić [uzasadnić ocenę], czy zaprezentowany budżet gospodarstwa domowego jest prawidłowo skonstruowany; - wymienić przyczyny powstawania deficytu w budżecie domowym; - opisać strukturę typowego budżetu domowego; - napisać reklamację; - wymienić instytucje chroniące prawa konsumenta; - wymienić podstawowe zasady, którymi powinien kierować się świadomy konsument.</p>	<p>- zaprojektować działania służące ograniczeniu wydatków budżetu domowego; - wyjaśnić, jak przestrzeganie zasad świadomego konsumenta wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa domowego.</p>	<p>- na wybranych przykładach ocenić ofertę handlową [przydatność w gospodarstwie domowym, jakość, cenę, konkurencyjność].</p>

Podsumowanie i test					
1. Czym są prawa człowieka?	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady praw przysługujących dzieciom; - podać przykłady praw i wolności człowieka; 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić główne funkcje praw i wolności człowieka; - podać, kto i kiedy uchwalił <i>Powszechną Deklarację Praw Człowieka</i>; - podać, kto i kiedy uchwalił <i>Konwencję Praw Dziecka</i>; - podać przykłady łamania praw dziecka; - podać przykłady działań podejmowanych przez UNICEF. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić cechy praw i wolności człowieka; - wyjaśnić, na czym polega szczególne znaczenie <i>Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka</i>; - wymienić prawa zawarte w <i>Konwencji Praw Dziecka</i>; - rozwinąć skrót UNICEF 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić historię koncepcji praw i wolności człowieka; - wyjaśnić, znaczenie poszczególnych cech praw i wolności człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, w jaki sposób młodzi ludzie mogą włączyć się w działania prowadzone przez UNICEF; - zaprezentować* wybraną formę aktywności UNICEFU.
2. Katalog praw człowieka	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić przykłady konstytucyjnych praw i wolności człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady praw pierwszej, drugiej i trzeciej generacji; - podać przykłady praw i wolności osobistych, politycznych oraz socjalnych, kulturalnych i ekonomicznych zagwarantowanych w Konstytucji RP; 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy prawami pierwszej, drugiej i trzeciej generacji; - rozpoznać przykłady łamania praw i wolności człowieka; - uzasadnić konieczność funkcjonowania systemu ochrony praw i wolności człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa system ochrony praw człowieka. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] kampanię społeczną propagującą ideę ochrony praw i wolności człowieka.
3. Ochrona praw człowieka	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady łamania praw człowieka we współczesnym świecie; - wymienić 	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady spraw, z którymi można zwrócić się do Rzecznika 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić zagrożenia wynikające z łamania praw i wolności człowieka; - wymienić 	<ul style="list-style-type: none"> - porównać poziom przestrzegania praw człowieka w państwach globalnego 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić i ocenić poziom przestrzegania i ochrony praw i wolności

	instytucje chroniące prawa człowieka w Polsce.	Praw Obywatelskich i Rzecznika Praw Dziecka; - podać przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się ochroną praw i wolności człowieka; - podać przykłady działań podejmowanych przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż.	przyczyny łamania praw człowieka; - wyszukać w mediach opisy sytuacji, w których łamane są prawa człowieka.	Południa i globalnej Północy; - ocenić [uzasadnić] poziom przestrzegania praw człowieka w Polsce.	człowieka w wybranym państwie świata; - zaprezentować* działalność wybranej organizacji międzynarodowej na rzecz ochrony praw i wolności człowieka.
4. Bezpieczeństwo nieletnich	- podać przykłady zagrożeń wynikających z korzystania z cyberprzestrzeni; - podać przykłady pozytywnego i negatywnego wykorzystania internetu przez młodych ludzi.	- określić, kogo w świetle polskiego prawa, nazywamy nieletnim; - wymienić podstawowe zasady odpowiedzialności prawnej nieletnich; - wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z korzystania z internetu - wskazać formy cyberprzemocy.	- określić podstawowe zasady bezpiecznego korzystania z internetu; - przedstawić wady i zalety aktywności na forach społecznościowych.	- wyjaśnić, jak skutecznie można się chronić przed zagrożeniem cyberprzemocą	- zaplanować [przeprowadzić/ wziąć aktywny udział] działanie na rzecz promowania wśród rówieśników zasad prawidłowego korzystania z internetu.
5. Służby ochrony prawa	- wymienić przykłady działań policji; - podać przykłady, innych niż policja, służb porządkowych w Polsce,	- wymienić główne zadania policji; - wymienić główne prawa przysługujące policjantom; - wymienić	- wymienić zadania poszczególnych służb mundurowych w Polsce; - wymienić główne prawa przysługujące	- uzasadnić konieczność reagowania w przypadku występowania przemy domowej, przemy rówieśniczej;	- zaplanować działanie [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] propagujące konieczność [skuteczne

	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady działań straży miejskiej. 	<p>prawa przysługujące nieletnim w kontakcie z policjantem;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje służ mundurowych w Polsce. - odszukać informacje o prawach przysługujących ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym. 	<p>ofiarom przestępstwa, świadkom i oskarżonym;</p> <ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić konieczność znajomości przysługujących nam praw; - wyjaśnić, gdzie należy szukać pomocy w przypadku występowania przemoc domowej 	<ul style="list-style-type: none"> - zinterpretować przepisy prawa dotyczące działania służ porządkowych. 	<p>formy] przeciwdziałania przemoc domowej [przemocy w grupie rówieśniczej / przemocy w szkole].</p>
Podsumowanie i test					
1. Czym jest samorząd?	<ul style="list-style-type: none"> - określić, kto tworzy samorząd uczniowski; - podać przykłady działań samorządu uczniowskiego; - wymienić podstawowe jednostki podziału terytorialnego państwa polskiego; - określić, w której gminie, powiecie i województwie mieszka. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje samorządów działających w Polsce; - podać przykłady samorządów zawodowych; - podać przykłady działań samorządu terytorialnego ; - odszukać na mapie województwo , w którym mieszka; - rozpoznać herb miejscowości, w której mieszka; - odszukać informacje na temat osób pełniących najważniejsze funkcje w swojej gminie. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, w jakim celu tworzone są samorządy zawodowe; - wyjaśnić, w czym przejawia się zasada decentralizacji i władzy publicznej w Polsce; - wymienić organy samorządów terytorialnych w Polsce; - określić, jaki charakter ma gmina, w której mieszka; - rozpoznać herb województwa , w którym mieszka; - podać imiona i nazwiska osób pełniących aktualnie najważniejsze 	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić konieczność, angażowania się w życie lokalnej społeczności; - wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa samorząd terytorialny; - wyjaśnić, czym się różni gmina wiejska, od gminy miejsko-wiejskiej i miejskiej; - wymienić organy państwa, które mogą ingerować [kontrolować] działania władz samorządowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* swoją gminę: historię, symbole, tradycje oraz miejsca i osoby, które odegrały szczególną rolę w jej dziejach; - zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] działanie na rzecz swojej społeczności lokalnej.

			funkcje w swojej gminie.		
2. Gmina – podstawowa jednostka samorządu	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić organy gminy, w której mieszka; - podać przykłady spraw załatwianych w urzędzie gminy; - określić, gdzie znajduje się urząd gminy, w której mieszka. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe zadania gminy; - odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych gminy; - podać sposób wyłaniania władz gminy; - podać przykłady spraw rozstrzyganych w referendum gminnym. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych gminy; - wymienić zasady przeprowadzania wyborów do władz gminy; - podać przykłady zadań własnych i zleconych gminy; - wymienić źródła finansowania gminy; - podać przykłady wpływu mieszkańców na życie gminy; - wyjaśnić pojęcie budżet obywatelski; - wyszukać informacje na temat przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy, miasta. 	<ul style="list-style-type: none"> - do poszczególnych rodzajów gminy dopasować odpowiednie organy; - zinterpretować przepis prawa dotyczący organizacji referendum gminnego; - wyjaśnić, jaką rolę w budżecie gminy odgrywają środki uzyskiwane z funduszy unijnych; - uzasadnić konieczność angażowania się mieszkańców w rozwiązywanie problemów gminy i działalność organów gminy; - wyjaśnić, w jaki sposób działalność samorządu gminnego przyczynia się do rozwoju społeczeństwa obywatelskiego; - podać przykłady działania młodzieżowej rady gminy. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyszukać informacje na temat realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich; - przygotować kampanię wyborczą do młodzieżowej rady gminy; - uczestniczyć w pracach młodzieżowej rady gminy; - zareklamować / promować na forum szkoły ideę młodzieżowej rady gminy; - zaprezentować strukturę budżetu swojej gminy [wykres, tabela, prezentacja multimedialna].
3. Powiat i	- wymienić	- wymienić	- wymienić	- porównać	- przedstawić

<p>województwo</p>	<p>organy powiatu i województwa; - podać przykłady spraw załatwianych w starostwie powiatowym i urzędzie marszałkowskim; - określić, gdzie znajdują się władze powiatu i województwa, w których mieszka.</p>	<p>podstawowe zadania samorządu powiatowego i wojewódzkiego; - odróżnić organy uchwałodawcze od organów wykonawczych powiatu i województwa; - podać sposób wyłaniania władz samorządowych powiatu i województwa; - podać przykłady spraw rozstrzyganych w referendum lokalnym.</p>	<p>podstawowe uprawnienia organów uchwałodawczych i wykonawczych powiatu i województwa; - zinterpretować przepis prawa dotyczący przeprowadzania wyborów do władz uchwałodawczych powiatu i województwa.</p>	<p>strukturę i sposób powoływania władz samorządowych gminy, powiatu i województwa.</p>	<p>strukturę polityczną sejmiku swojego województwa; - zaprezentować* swój powiat lub województwo [historię, symbole, tradycje oraz miejsca i osoby, które odegrały szczególną rolę w jej dziejach].</p>
<p>4. Obywatele a władza samorządowa</p>	<p>- podać przykłady spraw załatwianych przez urząd gminy, starostwo powiatowe, urząd marszałkowski; - odszukać stronę internetową własnego urzędu gminy, starostwa powiatowego, urzędu marszałkowskiego.</p>	<p>- sporządzić wykaz spraw, które można załatwić w gminie za pomocą ePUAP; - wymienić podstawowe zasady postępowania etycznego w pracy administracji publicznej; - wyjaśnić pojęcie korupcja; - wymienić praw przysługujące obywatelowi w urzędzie; - wypełnić wnioski</p>	<p>- odszukać informacje zamieszczone w Biuletynie Informacji Publicznej; - wyjaśnić, jaki rodzaj informacji zamieszcza się w BIP; - rozpoznać przypadki łamania praw obywateli w urzędzie.</p>	<p>- wyjaśnić, dlaczego należy przestrzegać zasad etycznego postępowania urzędników administracji; - wskazać działania, które może podjąć obywatel w przypadku łamania jego praw w urzędzie; - uzasadnić konieczność aktywności obywatelskiej dla prawidłowego funkcjonowania</p>	<p>- zaplanować [przeprowadzić na forum szkoły] kampanię społeczną promującą zasady etycznego postępowania urzędników administracji [przeciwdziałającą zjawisku korupcji; nepotyzmu]; - zorganizować debatę / dyskusję [wziąć aktywny udział w debacie/</p>

		o wydanie dowodu osobistego.		ia społeczności lokalnej; - zaprezentować strukturę organizacyjną swojego urzędu gminy.	dyskusji] na temat przyczyn i skutków zjawiska korupcji i [lub] nepotyzmu w życiu publicznym; - zaprojektować inicjatywę, która może być sfinansowana w ramach budżetu obywatelskiego.
Podsumowanie i test					
1. Naród i ojczyzna	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady polskiego dziedzictwa narodowego; - podać przykłady więzi łączących polską wspólnotę narodową, - wymienić i rozpoznać polskie symbole narodowe; - nazwać swoją dużą i małą ojczyznę; - rozpoznać Narodowe Święto Niepodległości i Święto Narodowe Trzeciego Maja. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić główne czynniki kształtujące polską tożsamość narodową; - wyjaśnić pojęcie ojczyzna; - opisać polskie symbole narodowe; - wymienić sytuacje, w których używa się polskich symboli narodowych; - wymienić najważniejsze polskie święta narodowe; - przedstawić zasady prawidłowego zachowania w trakcie uroczystości państwowych, świąt narodowych, 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy wspólnotą narodową i wspólnotą etniczną; - wyjaśnić, jakie znaczenie dla współczesnego człowieka ma tożsamość narodowa; - przedstawić historię polskich symboli narodowych; - wymienić różne rodzaje tożsamości społecznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić, że można pogodzić różne tożsamości społeczno-kulturowe - wyjaśnić, w jaki sposób historia kształtowała polską tożsamość narodową, - do podanych świat narodowych dopasować odpowiadające im wydarzenia historyczne, - przedstawić negatywne i pozytywne aspekty funkcjonowania społeczeństw wieloetnicznych/ narodowych, - wyjaśnić, z czego mogą 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, jak i dlaczego, jak zmieniały się na przestrzeni dziejów polskie symbole narodowe, - przedstawić wybrany problem etniczny / narodowy współczesnego świata*, - zaprezentować wybrany element polskiego dziedzictwa narodowego* ; - przedstawić czynniki utrudniające i ułatwiające prawidłową komunikację pomiędzy różnymi grupami etnicznymi /

		wobec symboli narodowych.		wynikać trudności w utrzymaniu polskiej tożsamości narodowej.	narodowymi.
2. Obywatelstwo i narodowość	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe prawa i obowiązki obywatela RP; - podać przykłady cnót /wartości obywatelskich; - wymienić postaci najwybitniejszych Polaków XX i XXI wieku. 	<ul style="list-style-type: none"> - odróżnić [rozpoznać na przykładach] pojęcie narodowość od obywatelstwa; - wymienić więzi łączące obywatela i państwo; - wymienić podstawowe sposoby nabycia obywatelstwa polskiego; - wyjaśnić, na czym polega zasada krwi; - wymienić cechy dobrego obywatela. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy obywatelstwem a narodowością; - wymienić konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela RP; - wyjaśnić, jaki wpływ ma państwo na kształtowanie więzi narodowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - porównać różne sposoby nabywania obywatelstwa polskiego; - uzasadnić konieczność przestrzegania a cnót/wartości obywatelskich we współczesnym państwie demokratycznym; - przedstawić konsekwencję odrzucenia wartości w życiu publicznym. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* wzorzec obywatela polskiego; - wybór postaci uzasadnić, odwołując się do jego cnót, postaw, działań, osiągnięć.
3. Czym jest patriotyzm?	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady postaw patriotycznych i działań na rzecz dobra Ojczyzny; - podać przykłady postaw patriotycznych wśród współczesnej młodzieży. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcie patriotyzm; - wymienić przejawy patriotyzmu lokalnego i gospodarczego. 	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić potrzebę patriotyzmu we współczesnym świecie; - porównać postawy patriotyczne dawniej i dzisiaj. 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać zalety i wady postaw określanych jako patriotyzm gospodarczy; - wskazać zalety i wady postaw uznawanych współcześnie za przejawy patriotyzmu, np. kibicowanie na zawodach sportowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania służące propagowaniu postaw patriotycznych [zaplanować, aktywnie uczestniczyć]; - podjąć działania sprzyjające rozwojowi lokalnej społeczności [zaplanować, aktywnie uczestniczyć].

<p>4. Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady mniejszości etnicznych i narodowych we współczesnej Polsce; - wymienić podstawowe grupy cudzoziemców przebywających w Polsce. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe prawa przysługujące mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce, - wyjaśnić pojęcie Polonia, - odczytać z mapy, gdzie znajdują się największe skupiska mniejszości etnicznych i narodowych w Polsce; - odczytać z mapy, gdzie współcześnie znajdują się największe skupiska Polonii. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić zamieszkujące Polskę mniejszości narodowe i etniczne, oraz grupę posługującą się językiem regionalnym; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszościami narodowymi i etnicznymi w Polsce a cudzoziemcami; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy pojęciami: imigranci i uchodźcy; - wymienić podstawowe prawa przysługujące uchodźcom w Polsce; - wymienić związki łączące Polonię z Polską. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy mniejszością narodową a mniejszością etniczną; - wymienić kryteria, które decydują w Polsce o uznaniu danej społeczności za mniejszość narodową lub etniczną; - wymienić główne czynniki, które zadecydowały o powstaniu Polonii; - uzasadnić konieczność szczególnej ochrony prawnej mniejszości narodowych i etnicznych. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* historię, kulturę, formy organizacji wybranej mniejszości narodowej lub etnicznej w Polsce
<p>5. Tolerancja i przejawy ksenofobii</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady / rozpoznać przejawy ksenofobii, w tym rasizmu, szowinizmu i antysemityzmu; - rozpoznać postawy tolerancyjne i braku tolerancji. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia: ksenofobia, rasizm, szowinizm; - wyjaśnić pojęcie tolerancja; - odróżnić postawę tolerancyjną od postawy bezkrytycznej akceptacji; - podać przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcie stereotyp; - wymienić cechy stereotypu; - wyjaśnić, w jaki sposób można przeciwstawić się przejawom ksenofobii, w tym szowinizmowi i antysemityzmowi; 	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić potrzebę przeciwstawiania się przejawom ksenofobii, w tym szowinizmowi i antysemityzmowi; - przedstawić społeczne konsekwencje stereotypizacji. 	<ul style="list-style-type: none"> - podjąć na forum szkoły lub środowiska lokalnego działania sprzyjające kształtowaniu postawy otwartości, akceptacji i tolerancji wobec odmienności etnicznych, religijnych

		stereotypów.	<p>mowi.</p> <ul style="list-style-type: none"> - porównać postawę patriotyczną i nacjonalistyczną; - uzasadnić słuszość postawy tolerancyjnej. 		i kulturowych .
Podsumowanie i test					
1. Państwo i demokracja	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady działań władzy państwowej; - wymienić podstawowe cechy państwa; - wymienić nazwy współczesnych reżimów politycznych [demokracja, autorytaryzm, totalitaryzm]. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, co to znaczy, że państwo jest suwerenne; - wymienić podstawowe funkcje państwa; - podać przykłady realizacji zasady przedstawicielstwa; - wymienić podstawowe cechy państwa demokratycznego. 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe formy demokracji bezpośredniej; - wyjaśnić, czym się różni demokracja bezpośrednia od pośredniej; - wymienić korzyści, jakie daje obywatelom ustroj demokracji; - wymienić podstawowe cechy autorytaryzmu i totalitaryzmu; - dopasować działania władzy państwowej do poszczególnych funkcji państwa; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy monarchią a republiką. 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać wady i zalety demokracji bezpośredniej i pośredniej; - wskazać na mapie Europy monarchie i republiki; - podać przykłady współczesnych państwa autorytarnych; - podać przykłady współczesnych i historycznych państw totalitarnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* sytuację człowieka w państwie totalitarnym - porównać pozycję obywatela w państwie demokratycznym oraz państwie autorytarnym i totalitarnym .
2. Polska państwem demokratycznym	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić główne rodzaje władzy państwowej; - wymienić 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe zasady ustroju Polski; - wyjaśnić, na 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić rozdziały Konstytucji RP; - wyjaśnić, 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, jakich spraw może dotyczyć referendum 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, dlaczego zasady konstytucjonalizmu,

	<p>organy władzy ustawodawczej, wykonawczej i sędziowskiej w Polsce;</p> <ul style="list-style-type: none"> - podać nazwę ustawy zasadniczej. 	<p>czym polega zasada konstytucjonalizmu, przedstawicielstwa i trójpodziału władzy;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić źródła powszechnie obowiązującego prawa w Polsce; - wymienić szczególne cechy konstytucji. 	<p>czym zajmuje się Trybunał Konstytucyjny;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, czym jest preambuła; - wyjaśnić, na czym polegają zasady: pluralizmu politycznego, republikańskiej formy rządu, państwa prawa; - wymienić wartości, do których odwołuje się preambuła Konstytucji; - odszukać w Konstytucji RP przepisy dotyczące wskazanych kwestii; - wyjaśnić, czego dotyczyły referenda ogólnokrajowe przeprowadzone po 1989 roku. 	<p>ogólnokrajowe;</p> <ul style="list-style-type: none"> - dokonać interpretacji przepisu Konstytucji RP dotyczącego referendum ogólnokrajowego; - przedstawić główne zasady nowelizacji Konstytucji RP. 	<p>przedstawicielstwa, trójpodziału władzy, pluralizmu politycznego, państwa prawa są fundamentami ustroju demokratycznego;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wskazać wady i zalety republikańskiej formy rządów; - przedstawić historię polskiego konstytucjonalizmu.
3. Sejm i Senat RP	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić organy władzy ustawodawczej; - wymienić główną funkcję Sejmu i Senatu; - określić, z kogo składa się Sejm i Senat; - podać zasadę zgodnie, z którą formowany jest Sejm i Senat; - podać przykład partii 	<ul style="list-style-type: none"> - określić, z ilu posłów składa się Sejm, a z ilu Senat; - wymienić najważniejsze kompetencje Sejmu i Senatu; - wyjaśnić, na czym polega zasada przedstawicielstwa; - wyjaśnić, w jaki sposób 	<ul style="list-style-type: none"> - określić, z kogo składa się Zgromadzenie Narodowe; - podać przykład sytuacji, w której Sejm i Senat obradują jako Zgromadzenie Narodowe; - wyjaśnić zasady, według, 	<ul style="list-style-type: none"> - porównać zasady wyborów do Sejmu i Senatu; - porównać rolę Sejmu i Senatu w procesie ustawodawczym; - wyjaśnić, jaką rolę w procesie ustawodawczym posiada 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* wybraną polską partię polityczną [struktura organizacyjna, program, działalność, wartości].

	<p>politycznej działającej w Polsce.</p>	<p>podejmowane są decyzje w Sejmie i Senacie; - wymieć zasady, według, których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu; - wymienić partie polityczne, których przedstawiciele zasiadają w Sejmie bieżącej kadencji.</p>	<p>których odbywają się wybory do Sejmu i Senatu; - wyjaśnić pojęcie immunitet; - wymienić główne etapy procesu ustawodawczego; - wyjaśnić, co jest głównym celem działalności partii politycznej.</p>	<p>Prezydent RP; - wyjaśnić pojęcia: mandat, komisje sejmowe, Prezydium Sejmu, Konwent Seniorów, - wyjaśnić, jakie znaczenie w państwie demokratycznym ma aktywność wyborcza obywateli; - wskazać skutki, jakie niesie dla państwa i społeczeństwa niska frekwencja wyborcza.</p>	
<p>4. Prezydent i Rada Ministrów</p>	<p>- wymienić organy władzy wykonawczej w Polsce; - podać imię i nazwisko urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów; - określić sposób powoływania Prezydenta RP; - podać przykład uprawnień Prezydenta RP.</p>	<p>- przedstawić główne zasady wyboru Prezydenta RP; - wymienić podstawowe kompetencje Prezydenta RP; - wymienić podstawowe kompetencje Rady Ministrów.</p>	<p>- uporządkować kompetencje Prezydenta RP [polityka wewnętrzna, polityka zagraniczna]; - omówić główne zasady procedury tworzenia rządu; - przedstawić podstawowe fakty dotyczące życiorysu politycznego urzędującej głowy państwa oraz Prezesa Rady Ministrów.</p>	<p>- wyjaśnić, na czym polega kontrola polityczna Sejmu nad Radą Ministrów; - wyjaśnić na czym polega zasada kontrasygnaty; - przedstawić główne zadania wskazanych ministerstw; - wymienić Prezydentów RP po 1989 r.</p>	<p>- zaprezentować* zadania i zakres działań wybranego ministerstwa; - na podstawie zgromadzonych informacji, wyjaśnić, w jaki sposób działania wskazanych ministerstw wpływają na życie przeciętnej polskiej rodziny.</p>
<p>5. Sądy i trybunały</p>	<p>- podać przykłady</p>	<p>- wymienić główne</p>	<p>- rozpoznać główne</p>	<p>- wymienić zasady</p>	<p>- omówić strukturę</p>

	<p>spraw, z którymi człowiek może zwrócić się do sądu;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić rodzaje sądów w Polsce. 	<p>zasady postępowania sądowego;</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienić nazwy trybunałów działających w Polsce; - określić główne zadanie Trybunału Konstytucyjnego; - wyjaśnić, czym zajmują się sądy administracyjne. 	<p>zasady postępowania sądowego,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, na czym polega zasada niezależności sądów; - wyjaśnić, na czym polega zasada niezawisłości sędziów; - wyjaśnić, jaką rolę pełnią sędziowie w procesie sądowym; - wymienić strony postępowania sądowego [postępowanie karne i cywilne]. 	<p>gwarantujące niezawisłość sędziów,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, znaczenie zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego; - wyjaśnić, w jaki sposób realizowana jest zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego, - wyjaśnić rolę Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu dla ochrony zasady państwa prawa. 	<p>i hierarchię sądów w Polsce;</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować strukturę organizacyjną sądu rejonowego; - zająć stanowisko w sprawie roli ławników w procesie sądowym [zbudować argumenty i kontrargumenty].
<p>6. Organizacje pozarządowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady organizacji pozarządowych; - podać przykłady działań wolontariuszy. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady realizacji prawa do swobodnego zrzeszania się; - odszukać przykłady stowarzyszeń i fundacji działających w swoim środowisku lokalnym; - podać przykłady działań podejmowanych przez związki zawodowe; - wymienić cechy wolontariatu. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcia: fundacja i stowarzyszenie; - wyjaśnić, jak rolę pełnią związki zawodowe; - uzasadnić konieczność angażowania się w działania organizacji pozarządowych; - przedstawić korzyści wynikające z pracy w wolontariacie; - wymienić główne organizacje młodzieżowe działające w Polsce. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, jaką rolę w państwie demokratycznym odgrywa zasada swobodnego zrzeszania się; - wyjaśnić różnicę pomiędzy fundacją a stowarzyszeniem; - wyjaśnić, czym jest organizacja pożytku publicznego i w jaki sposób można wspomóc jej działalność. 	<ul style="list-style-type: none"> - aktywnie uczestniczyć w działaniach na rzecz wspierania innych ludzi, rozwoju środowiska lokalnego [aktywność w organizacjach pozarządowych, praca w wolontariacie]; - zaprezentować* wybraną organizację pozarządową [misja, wartości, cele, formy działania, struktura organizacyjna, znaczenie dla

					<p>środowiska];</p> <ul style="list-style-type: none"> - przedstawić historię NSZZ "Solidarność" ; - zaplanować działalność i strukturę organizacyjną dowolnego stowarzyszenia.
<p>7. Media i opinia publiczna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady środków masowego przekazu; - podać przykłady pracy dziennikarzy; - odszukać w środkach masowego przekazu przykłady reklam. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać główne cechy środków masowego przekazu; - podać główne cechy opinii publicznej; - wymienić główne funkcje mediów; - podać przykłady mediów społecznościowych; - odczytać, zilustrowane w prostej formie, wyniki wskazanego sondażu opinii publicznej; - wymienić główne funkcje reklamy. 	<ul style="list-style-type: none"> - odczytać cel wskazanej kampanii społecznej; - wskazać pozytywne i negatywne aspekty funkcjonowania mediów społecznościowych; - wymienić główne zasady etyki dziennikarskiej; - odszukać w tekście publicystycznym fakty i opinie; - wymienić podstawowe sposoby perswazji / manipulacji stosowane w mediach. 	<ul style="list-style-type: none"> - dostrzec środki perswazji / manipulacji zastosowane we wskazanej reklamie; - wyjaśnić, jaką rolę pełni opinia publiczna [sondaże opinii publicznej] w państwie demokratycznym; - uzasadnić konieczność przestrzegania zasad etyki dziennikarskiej; - odszukać przykłady łamania etyki dziennikarskiej; - uzasadnić konieczność oddzielania faktów od opinii. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, w jaki sposób należy strzec się przed manipulacją stosowaną w reklamach; - dokonać krytycznej analizy wybranej reklamy; - zaplanować [przeprowadzić / wziąć aktywny udział] kampanię reklamową [kampanię społeczną].
<p>Podsumowanie i test</p>					
<p>1. Organizacje międzynarodowe</p>	<ul style="list-style-type: none"> - rozwinąć skrót ONZ; - rozwinąć skrót NATO; - podać przykłady 	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić, główne cele i zadania ONZ; - wymienić główne cele i zadania 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, jaką rolę pełnią ambasadorzy i konsulowie; - wyjaśnić, 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, czym różni się ONZ od innych organizacji międzynarodowych 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* wybraną misję pokojową ONZ, w której

	<p>działań podejmowanych przez ONZ; - podać przykłady działań podejmowanych przez NATO.</p>	<p>NATO; - rozpoznać przejawy realizacji przez państwo polityki zagranicznej; - wymienić główne organy ONZ.</p>	<p>jakie są główne cele polityki zagranicznej państwa; - określić, kiedy powstało ONZ i kiedy powstało NATO; - wyjaśnić, czym zajmuje się Rada Bezpieczeństwa ONZ; - wyjaśnić pojęcie <i>misja pokojowa</i> ONZ, - wymienić przykłady aktywności Polski w ONZ i NATO.</p>	<p>wych; - wyjaśnić, jaką rolę odgrywa NATO w polityce obronnej państwa polskiego; - wymienić nazwy, innych niż ONZ i NATO, organizacji międzynarodowych, do których należy Polska.</p>	<p>brały udział/biorą wojska polskie [cele, zadania, historia misji, charakterystyka konfliktu, udział wojsk polskich, geografia polityczna], - wskazać na mapie państwa członkowskie NATO.</p>
<p>2. Unia Europejska</p>	<p>- wymienić rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej; - wymienić państwa sąsiadujące z Polską, które należą do Unii Europejskiej.</p>	<p>- określić, kiedy i gdzie podpisano traktat o powstaniu Unii Europejskiej; - wymienić imiona i nazwiska Ojców założycieli zjednoczonej Europy; - wymienić główne przyczyny integracji europejskiej, - wymienić główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej;</p>	<p>- wymienić główne etapy integracji europejskiej; - wskazać na mapie państwa członkowskie Unii Europejskiej; - odszukać informacje o życiu politycznym Ojców założycieli zjednoczonej Europy; - wyjaśnić główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej; - podać nazwy głównych organów Unii Europejskiej; - wymienić imiona</p>	<p>- podać podstawowe kompetencje głównych organów Unii Europejskiej, - przedstawić wady i zalety procesu integracji europejskiej, - zaprezentować sylwetki polityczne Polaków pełniących ważne funkcje w instytucjach /organach Unii Europejskiej.</p>	<p>- zaprezentować* wybrane problemy [osiągnięcia] Unii Europejskiej; - zaprezentować* wybrane państwa członkowskie Unii Europejskiej [historia, kultura, demografia, ekonomia, itp.] - zaplanować [zorganizować / aktywnie uczestniczyć] <i>Dzień Europy</i> w szkole.</p>

			i nazwiska Polaków pełniących ważne funkcje w instytucjach /organach Unii Europejskiej.		
3. Polska w Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady praw/korzyści, które nabyli obywatele polscy po wejściu Polski do Unii Europejskiej, - podać rok, w którym Polska przystąpiła do Unii Europejskiej. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić, w jaki sposób nabywa się obywatelstwo Unii Europejskiej, - wymienić prawa wynikające z obywatelstwa Unii Europejskiej, - wymienić nazwy funduszy unijnych, z których korzysta Polska. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać informacje dotyczące głównych etapów integracji Polski z Unią Europejską [referendum ratyfikacyjne]; - podać przykłady wykorzystania funduszy unijnych; - wyjaśnić, na czym polega Europejski Rynek Wewnętrzny. 	<ul style="list-style-type: none"> - ocenić proces integracji Polski z Unią Europejską - przedstawić korzyści i zagrożenia; - wyjaśnić, na jakich zasadach funkcjonuje Strefa Schengen; - przedstawić korzyści wynikające z przynależności Polski do Strefy Schengen. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* inwestycje gminne, finansowane ze środków unijnych; - zaprezentować* wybraną inicjatywę unijną dotyczącą młodzieży.
4. Problemy współczesnego świata	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić przykłady ilustrujące proces globalizacji; - podać przykłady pomocy humanitarnej. 	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać, na podstawie mapy, państwa globalnej Północy i globalnego Południa; - wyjaśnić, na czym polega różnica pomiędzy państwami globalnej Północy i globalnego Południa; - podać przykłady globalizacji ekonomicznej i kulturowej współczesnego świata. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady ilustrujące dysproporcję rozwojową pomiędzy państwami globalnego Południa i globalnej Północy; - podać przykłady zależności pomiędzy państwami globalnej Północy i globalnego Południa; - uzasadnić konieczność udzielania pomocy humanitarnej. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać przyczyny dysproporcji rozwojowych współczesnego świata; - wymienić korzyści i zagrożenia wynikające z procesu globalizacji; - wyjaśnić, dlaczego pomoc dla państw biednego Południa jest często nieskuteczna; - wyjaśnić pojęcia Grupa G7. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* działania wybranej organizacji pozarządowej zajmującej się udzielaniem pomocy humanitarnej; - zorganizować debatę / dyskusję [wziąć aktywny udział w debacie / dyskusji] dotyczącą sposobów udzielania efektywnej pomocy społeczności

					<p>m globalnego Południa;</p> <ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* problemy wybranego państwa globalnego Południa.
<p>5. Konflikty zbrojne na świecie</p>	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady działań terrorystycznych; - podać przykłady konfliktów międzynarodowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - podać przykłady organizacji międzynarodowych zajmujących się rozwiązywaniem konfliktów i walką z terroryzmem; - wymienić skutki długotrwałych konfliktów międzynarodowych. 	<ul style="list-style-type: none"> - na wybranych przykładach przedstawić przyczyny współczesnych konfliktów międzynarodowych; - wymienić skutki rozwoju terroryzmu we współczesnym świecie; - wymienić cechy ludobójstwa. 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić różne rodzaje terroryzmu; - wyjaśnić, dlaczego walka z terroryzmem jest trudna i często nieskuteczna. 	<ul style="list-style-type: none"> - zaprezentować* wybrany konflikt międzynarodowy [lokalizacja konfliktu na mapie, strony konfliktu, przyczyny i formy konfliktu, sposoby rozwiązania sporu].
<p>Podsumowanie i test</p>					

